

ΘΕΣΣΑΛΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΤΟΜΟΣ 43ος

ΛΑΡΙΣΑ 2003

€ 16,00

ΗΤΑΝ ΜΑΣΟΝΟΣ Ο ΡΗΓΑΣ;

Το ερώτημα αν ο Ρήγας ήταν μασόνος έχει πολλές φορές διατυπωθεί, όπως και πρόσφατα σε εκπομπή γι' αυτόν στην ΕΤ3, την ημέρα της εθνικής επετείου της 25ης Μαρτίου 2002, από τον κ. Βασίλη Βασιλικό. Ερώτημα το οποίο, ωστόσο, έμεινε αναπάντητο.

Συγκεκριμένη απάντηση, όμως, στο ερώτημα θα δοθεί αφού γίνει διερεύνηση των έργων του Ρήγα, για να διαπιστωθεί αν συγκεντρώνονται εκείνα τα στοιχεία, τα οποία θα ενισχύσουν την άποψη ότι ήταν ή αντίθετα ότι δεν ήταν μασόνος. Ο Ρήγας είχε συγγράψει αρκετά έργα, στα οποία, αν και πολλά είναι μεταφράσεις ξένων βιβλίων, καταγράφει και τις προσωπικές του αντιλήψεις. Πρέπει, επίσης, να διερευνηθούν τα έγγραφα σύλληψης, ανάκρισης και θανάτωσής του, τα οποία έχουν έρθει στη δημοσιότητα από τους Αιμ. Λεγράνδ και Κ. Άμαντο.¹ Επιστολές του Ρήγα δυστυχώς μέχρι σήμερα δεν έχουν εντοπισθεί, παρ' όλον ότι είχε με πολλούς αλληλογραφία, όπως αναγράφεται στα έγγραφα.²

Η διεξοδική μελέτη των έργων του Ρήγα που διενεργήθηκε δεν προσέφερε στοιχεία, τα οποία να ενισχύουν τη μασονική του ιδιότητα, όπως επίσης από τα έγγραφα που έχουν διασωθεί δεν ανευρίσκεται δηλωτικό της τεκτονικής του ιδιότητας ή αν μυήθηκε ή αν είχε γνωρίσει κάτι σχετικά με τον τεκτονισμό. Τα δημοσιεύματα, που έχουν αναγράψει πως τάχα ο Ρήγας είχε μυηθεί στον τεκτονισμό, είναι μεταγενέστερα, στηρίζονται σε υποθέσεις και πιθανολογούν την τεκτονική του ιδιότητα, χωρίς να βασίζονται σε ιστορικά τεκμήρια. Αν ο Ρήγας ήταν μασόνος θα περίμενε κανείς να βρει στα έργα του μερικές καταγεγραμμένες θέσεις, όπως ήταν συνήθεια κατά την γαλλική επανάσταση. Απεναντίας, ο Ρήγας όχι μόνο δεν αναφέρει τέτοιες απόψεις, αλλά αναγράφει και θέσεις δηλωτικές των θρησκευτικών του αντιλήψεων. Κατωτέρω παρατίθενται ορισμένα στοιχεία που έχουν συγκεντρωθεί κατά τη διενεργηθείσα έρευνα των έργων του:

1. Είναι γνωστό ότι ο Ρήγας μετέφρασε το γαλλικό σύνταγμα του 1793. Όμως διαπιστώνεται ότι στην *Επαναστατική Προκήρυξη*, η οποία αποτελεί το πρώτο μέρος του σημαντικού του έργου *Νέα Πολιτική Διοίκησης*, παραλείπει την ανα-

---

1. Βλ. Αιμ. Λεγράνδ-Σπ. Λάμπρος, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή και των συν αυτώ μαρτυρησάντων*, Αθήνησιν 1891, φωτομηχανική επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Ρήγα, Αθήνα 1996, β' έκδοση Αθήνα 2000· Κων. Άμαντος, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, Αθήνα 1930, φωτομηχανική επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1997.

2. Βλ. Αιμ. Λεγράνδ, *ό.π.*, σ. 7, 9, 13, 65, 67, 69, 73, 89, 99.

φορά στο Υπέρτατον Ον,³ που περιέχεται στο γαλλικό κείμενο, σύμφωνα με τα παρατιθέμενα σε αντιστοιχία κείμενα:

« *En consequence, Il proclame, en presence de l' Etre supreme la declaration suivante des droits de l' homme et du citoyen*», (η υπογράμμιση δική μας).

«(...) κηρύττεται λαμπροφανώς ή ακόλουθος δημοσία φανέρωσις τῶν πολυτίμων δικαίων τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ ἐλευθέρου κατοίκου τούτου τοῦ βασιλείου».

Νομίζουμε ότι, αν ο Ρήγας ήταν μασόνος, θα μνημόνευε αυτήν την ιδιαίτερης σημασίας, από τεκτονικής πλευράς, έκφραση και μάλιστα θα την τόνιζε ιδιαίτερα. Επισημαίνεται, πάντως, ότι ο Ρήγας γνώριζε τον όρο «υπέρτατον όν», εφόσον τον χρησιμοποιεί στη μετάφραση του βιβλίου του Νέος Ανάχαρσις, (Βιέννη 1797).

2. Στο ίδιο έργο, την *Επαναστατική Προκήρυξη*, και μάλιστα στο τμήμα που δεν περιέχεται στο γαλλικό κείμενο και είναι δική του προσθήκη, έχει μία φράση χαρακτηριστική των αντιλήψεων του Ρήγα. Συγκεκριμένα τονίζει ότι τα φυσικά δίκαια είναι «θεόθεν», δηλ. από τον Θεό δοσμένα:

«(...) νά ἐκβοήση μεγαλοφώνως, ἐνώπιον πάσης τῆς Οἰκουμένης, μέ βροντώδη κραυγήν, τά ἱερά καί ἄμωμα δίκαια, ὅπου θεόθεν τῷ ἐχαρίσθησαν διά νά ζήση ἡσύχως ἐπάνω εἰς τήν γήν». (Η υπογράμμιση δική μας).

Η θέση αυτή του Ρήγα είναι διαφορετική από την φυσιοκρατική αντίληψη της εποχής του, που δέχεται ως πηγή των δικαίων την Φύση.

3. Επίσης στην *Επαναστατική Προκήρυξη*, στο κείμενο που πρόσθεσε κατά την μετάφραση, αναγράφει ότι «όλοι πλάσματα Θεού είναι και τέκνα του πρωτοπλάστου». Η έκφραση αυτή υποδηλώνει μία συγκεκριμένη ορθόδοξη χριστιανική θέση.

4. Στο προλογικό κείμενο του βιβλίου του *Σχολείον των ντελικάτων εραστῶν*, (Βιέννη 1790), σημειώνει ότι ο γάμος είναι «μυστήριο». Μία καθαρή ορθόδοξη εκκλησιαστική θέση.

5. Υποστηρίζεται ότι ο Ρήγας «σαν μασόνος που ήταν», για να προετοιμάσει την επανάστασή του χρησιμοποίησε την μυστικότητα και συνέστησε «μυστική εταιρεία». Όμως, η μελέτη των έργων και των εγγράφων της σύλληψης και ανάκρισης δεν στοιχειοθετούν την άποψη ότι ο Ρήγας συνέστησε μυστική εταιρεία. Είχε συχνές επαφές με τους Έλληνες της Βιέννης, στις συνεστιάσεις των οποίων τραγουδούσε με τη φλογέρα του τον *Θούριο*. Επίσης είχε συναντήσεις και με τον καθηγητή της Ιατρικής και γιατρό της αυτοκράτειρας Πέτρο Φράνγκ (Peter Frank, 1745-1821).⁴ Μάλιστα ο Φράνγκ έσωσε από τη σύλληψη της

---

3. Βλ. Λ. Βρανούσης, *Ρήγας, Άπαντα τα έργα, Άπαντα Νεοελλήνων Κλασικών*, Αθήνα 1968, τ. 2, 682-683· Νικ. Πανταζόπουλος, *Μελετήματα για τον Ρήγα Βελεστινλή*, έκδ. Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, β' έκδοση, 1998, 45.

4. Βλ. Χριστ. Περραιβός, *Σύντομος βιογραφία του αοιδήμου Ρήγα Φεραίου*, εν Αθήναις 1860, 38-39.

αυστριακής αστυνομίας τον κοζανίτη γιατρό Γεώργιο Σακελλάριο, τον οποίο είχε υπό την προστασία του στο Νοσοκομείο της Βιέννης, εφόσον κατηγορούνταν ως συνεργάτης του Ρήγα.

Ο Ρήγας απλώς και μόνο εργάστηκε με πολύ προσοχή και διάκριση για να αποφύγει την προσοχή της αυστριακής αστυνομίας. Και το κατόρθωσε παραπλανώντας την λογοκρισία της αστυνομίας με τα διάφορα στοιχεία που προσέθετε, όπως στην περίπτωση της *Χάρτας της Ελλάδος*,⁵ με τα νομίσματα και τις επιπεδογραφίες ιστορικών γεγονότων και τόπων της Αρχαιότητας, ενώ ο πραγματικός του σκοπός ήταν να τυπώσει έναν πολιτικό χάρτη του κράτους, που θα δημιουργούσε μετά την επανάσταση. Για κάθε έκδοση έπαιρνε άδεια από την λογοκρισία της αυστριακής αστυνομίας. Μόνο τα επαναστατικά του κείμενα (*Επαναστατική Προκήρυξη, Δίκαια του ανθρώπου, το Σύνταγμα και Θούριος*) τα τύπωσε παράνομα. Ο Ρήγας γνώριζε καλά ότι δεν θα ήταν δυνατόν πλέον να αποκρύψει τους πραγματικούς του σκοπούς και να πάρει την άδεια εκτυπώσεως από τον λογοκριτή της αυστριακής αστυνομίας. Επιπλέον θα αποκαλυπτόταν το επαναστατικό του σχέδιο. Ακόμη γνωρίζουμε (από τα *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, των Αιμ. Λεγράνδ και Κ. Αμάντου)⁶ ότι ο Ρήγας τραγούδαγε στη Βιέννη τον *Θούριό* του στις συναντήσεις με τους έλληνες πατριώτες. Επισημαίνεται ότι η αυστριακή αστυνομία μόνο μετά από προδοσία από τον τυχάρπαστο έλληνα έμπορο της Τεργέστης πληροφορήθηκε την επαναστατική κίνηση του Ρήγα, γεγονός που συντάραξε τόσο τον αρμόδιο υπουργό Pergen όσο και τον αυτοκράτορα της Αυστρίας Φραγκίσκο.

6. Ενδιαφέρουσες είναι οι σχετικές παρατηρήσεις του Λεάνδρου Βρανούση,⁷ ο οποίος σημειώνει ότι οι απόψεις που έχουν διατυπωθεί από τέκτονες συγγραφείς πως «ο Ρήγας είχε ιδρύσει μυστική Εταιρεία κατά τα τεκτονικά πρότυπα (μυστικοπαθής αοριστία αρχών και στόχων, διαδοχικά στάδια κατηχήσεως, ιεράρχηση «μεμυημένων» σε βαθμίδες κ.λ.π.) δεν επιβεβαιώνονται από καμιά αξιόπιστη μαρτυρία. Οι λεγόμενες «τεκτονικές παραδόσεις», ατεκμηρίωτες πάντοτε, αποδεικνύονται, όλες, υστερογενείς».

7. Ο Ρήγας κάνει συχνά αναφορά στον Σταυρό, σύμβολο της χριστιανικής του πίστης, όπως στον *Θούριο*, στιχ. 21-22, 109-110, 123-124,

Ἐλάτε μ' ἕναν ζῆλον σέ τοῦτον τόν καιρόν

---

5. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Η Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα*. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία, *Η Χάρτα του Ρήγα Βελεστινλή*, έκδοση της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, με την υποστήριξη της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1998, 51.

6. Βλ. Αιμ. Λεγράνδ, *ό.π.*, σ. 19 και 59.

7. Βλ. Λ. Βρανούσης, *Η σημαία, τα εθνόσημα και η σφραγίδα της «Ελληνικής Δημοκρατίας» του Ρήγα*, Αθήνα 1992, 364, ανάτυπο από τον 8ο τόμο του *Δελτίου Εραλδικής και Γενεαλογικής Εταιρείας Ελλάδος*.

νά κάμωμεν τόν ὄρκον ἐπάνω στόν Σταυρόν

.....
Ψηλά στά μπαϊράκια σηκῶστε τόν Σταυρόν
καί σάν ἀστροπελέκια κτυπάτε τόν ἐχθρόν

.....
στεριάς καί τοῦ πελάγου νά λάμψη ὁ Σταυρός
κ' εἰς τήν Δικαιοσύνην νά σκύψη ὁ ἐχθρός

και στον Ἕμνο Πατριωτικό, στροφή 14 (βλ. παρακάτω) και 40,

Νά λάμψη πάλιν ὁ Σταυρός,
ἄς ἔρχεται τώρα ὀμπρός

Αν ο Ρήγας ἦταν μασόνος πιθανόν να παρέλειπε τέτοιες σαφείς αναφορές στο ιδιαίτερο αυτό σύμβολο της χριστιανικής πίστεως.

8. Επίσης στον Ἕμνο Πατριωτικό, στροφή 14, τονίζει ὅτι πηγή της ελευθερίας εἶναι ὁ Πλάστης. Αν ἦταν μασόνος, θα περίμενε κανεῖς διαφορετική ἔκφραση, σύμφωνη με τις τεκτονικές αντιλήψεις. Ωστόσο, δεν θα πρέπει ὁ ὅρος Πλάστης⁸ να ἐκληφθεῖ με την τεκτονική σημασία του Ὑπερτάτου Ὄντος και τούτο διότι ακριβῶς δύο γραμμές παραπάνω κάνει αναφορά στον σταυρό, που εἶναι χαρακτηριστικό χριστιανικό σύμβολο:

Σταυρός, πίστις καί καρδιά
δουφέκια καί καλά σπαθιά, γκρεμίζουν τυραννίαν
τιμοῦν Ἐλευθερίαν,
ὀπ' ἔδωκεν ὁ Πλάστης στό δουνιά (...).

9. Ο Ρήγας χρησιμοποίησε τόν σταυρό ὡς σύμβολο και στην τρίχρωμη σημαία του κράτους του, την οποία περιγράφει στο Παράρτημα του *Συντάγματός*⁹ του, ὅπου χαρακτηριστικά τονίζει ὅτι στο κέντρο της σημαίας θέτει σε ὀριζόντια θέση τὸ ρόπαλο του Ηρακλή¹⁰ με τρεῖς σταυρούς ἐπάνω.

10. Επισημαίνουμε ἀκόμη ὅτι ὁ ὄρκος στον *Θούριο* δίδεται φανερά και δημόσια ἀπό τους επαναστατημένους ραγιάδες και ὄχι κρυφά, ὅπως στις τεκτονικές στοές και ἄλλες μυστικές εταιρεῖες. Επιπλέον δεν περιέχεται κάποιο συμ-

---

8. Βλ. Ἰωάννης Λουκάς, *Ἱστορία της ἐλληνικῆς Μασονίας και ἐλληνική Ἱστορία*, Ἐκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 1991, 70.

9. «Παράρτημα. Ἡ σημαία [το ἐθνόσημο] ὅπου βάνεται εἰς τὰ μπαϊράκια καί παντιέρες τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, εἶναι ἐν ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους με τρεῖς σταυρούς ἐπάνω(...)». Βλ. Ρήγα Βελεστινλή, *Τα Επαναστατικά, ...*, σ. 60.

10. Το ρόπαλο του Ηρακλή ἀποτελεῖ βασικό συμβολικό στοιχεῖο στην επαναστατική σκέψη του Ρήγα. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Τὸ ρόπαλο του Ηρακλέους στην επαναστατική σκέψη του Ρήγα*. Η διαχρονική σημασία του, εφημ. *Νέος Τύπος*, Βόλος, 27.6.1999.

βολικό σήμα, όπως στις τεκτονικές στοές, απλώς και μόνο οι επαναστάτες υψώνουν τα χέρια προς τον ουρανό.¹¹

*Ἐλᾶτε μ' ἕναν ζῆλον σέ τοῦτον τόν καιρόν,
νά κάμωμεν τόν ὄρκον ἐπάνω στόν Σταυρόν,*

.....
*καί τότε, μέ τά χέρια ψηλά στόν οὐρανόν,
ᾄς ποῦμ' ἀπ' τήν καρδιά μας ἐτοῦτα στόν Θεόν (...)
(Θούριος, στίχ. 21, 21, 29, 30).*

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η διερεύνηση των έργων του Ρήγα δεν προσέφερε στοιχεία που να τεκμηριώνουν την άποψη, ότι ο συγγραφέας τους είχε μασονική ιδιότητα και ότι οι τεκτονικές παραδόσεις για τον Ρήγα είναι μεταγενέστερες και ατεκμηρίωτες και, φυσικά, είναι δύσκολο ιστορικά να ληφθούν σοβαρά υπόψη.

---

11. Βλ. Απ. Δασκαλάκης, *Τα εθνεγερτικά τραγούδια του Ρήγα Βελεστινλή*, έκδοσις νέα μετά προσθηκών, εκδόσεις Ε. Γ. Βαγιονάκη, Αθήναι, 1977, 46.